

SVERIGES RUNINSKRIFTER

UTGIFNA AF

KUNGL. VITTERHETS HISTORIE OCH ANTIKVITETS AKADEMIEN

FÖRSTA BANDET

ÖLANDS RUNINSKRIFTER

GRANSKADE OCH TOLKADE

AF

SVEN SÖDERBERG OCH ERIK BRATE

STOCKHOLM

KUNGL. BOKTRYCKERIET. P. A. NORSTEDT & SÖNER

1900—1906

[111410]

I. Karlevi, Vickleby sn.

Pl. I—III.

Literatur:¹ L (= Liljegren, *Runurkunder*) 1323. — B (= *Bautil*) 1071. — I. H. Rhezelius, *Monumenta Runica in Ölandia*, konc. nr 7, utskr. nr 24. — Johan Peringsköld, *Ättartal för Svea och Göta konungahus*, Stockholm 1725, s. 12.² — Olof Dalin (v. Dalin), *Svea Rikes Historia*, Stockholm 1747, I, s. 380. — P. Frigeliuss, Handskrifna samlingar i Kalmar stiftsbibliotek, se här ofvan sid. 8. — Jakob Langebek, Handskrifna notiser från år 1753 (se härom längre ned). — N. R. Brocman, *Beskrifning öfver staden Norrköpings början och äldre öden*, u. å. (1758?), sp. 84. — Densamme, *Sagan om Ingvar Widtfarne*, Stockholm 1762, s. 52, 58, 89, 187. — Erik Tuneld, *Geographie öfver Sverige*, 4:de uppl., s. ~~324~~²³⁴. — Sven Bring (Lagerbring), *Svea Rikes Historia*, del 2, Stockholm 1773, s. 26. — Rasmus Nyerup, *Langebekiana eller Bidrag til den danske Literaturhistorie, uddragne af Jakob Langebeks efterladte Papirer*, Kjøbenhavn 1794, s. 162, 257. — C. G. Hilfeling, *Journal öfver en resa genom Småland, Öland och Gotland* 1797, 4:o s. 28, 114 samt tab. 33 (mnskr.). — N. H. Sjöborg, *Inledning till kännedom om Fäderneslandets Antiquiteter*, Lund 1797, s. 147 f. — H. O. Sundelius, *Norrköpings Minne*, Norrköping 1798, s. 3. — P. Tham, *Bref till några lärde Herrar i Köpenhamn*, Stockholm 1802, s. 8. — R. K. Rask, *Angelsaksisk Sproglære*, Stockholm 1817, s. 26 f. (= *Anglosaxon Grammar*, p XXXVI). — I. G. Liljegren, *Det Skandinaviska Litteraturselskaps skrifter*, Bd. 17, 1820, s. 392 ff. — A. Ahlqvist, *Ölands Historia och Beskrifning*, Calmar 1822—7, I s. 39 ff., II, 2 s. 223 ff. — N. H. Sjöborg, *Samlingar för Nordens Fornälskare*, Stockholm 1822—30, I s. 27, 32, II, s. 125 (med figg. 52—54), III s. 122. — Finn Magnusen, *Eddalæren og dens Oprindelse*, IV, Kjøbenhavn, 1826, s. 156. — I. G. Liljegren, *Runlära*, Stockholm 1832, s. 84. — U. W. Dieterich, *Runensprachschatz*, Leipzig 1844, s. 5 m. fl. st. — C. C. Rafn, *Inscription Runique du Pirée*, Copenhagen 1856, p. 177 ff. — Sveinbjörn Egilsson, *Lexicon Poëticum antiquæ linguæ septentrionalis*, Hafniæ 1860, p. IX. — Erik Jonsson, *Oldnordisk Ordbog*, Kjøbenhavn 1863, s. XL f. — I. E. Rydqvist, *Svenska språkets lagar*, Stockholm II (1857) s. 276, 439, 497, IV (1868), s. 3, 32, 125, 134, 138, 148, 174, 185, 327, 402, V (1874), s. 29, 124, 131, VI (1883), s. 82:a, 377:a. — R. Keyser, *Efterladte Skrifter* I, Christiania 1866, s. 86. — Svend Grundtvig, *Historisk Tidsskrift* III Række, V (1866—7), s. 603. — Cleasby & Vigfusson, *Icelandic-English Dictionary*, Oxford 1874, p. 766 b. — Oscar Montelius, *Illustrerad Sveriges Historia* I (1877) s. 358. — C. Rosenberg, *Nordboernes Aandslif fra Oldtiden til vore Dage* I, Kjøbenhavn 1878, s. 130 ff, 426 f. — Sophus Bugge, *Tidsskrift for Philologie og Pædagogik*, Kjøbenhavn, VII, s. 335 (1867). — Densamme, *Tolkning af Runeindskriften på Rökstenen*, ATS. V (1878), s. 66, 83, 138. — Densamme, *Vestergötlands Runinskrifter, samlade af K. Torin*, 3:dje samlingen, Stockholm 1888, s. 25. — Sven Söderberg, *Runologiska och arkeologiska undersökningar på Öland*, ATS. IX, 2 (1886), s. 3 ff., s. 13. — Densamme, *Arkiv för Nordisk Filologi* VI (1890), s. 194 f. — Hugo Gering, *Beiträge zur Geschichte der deutschen Sprache und Literatur*, XIII (1888), s. 208. — E. Brate och S. Bugge, *Runverser*, ATS, X. s. 177, 216 ff. — Adolf Noreen, *Grundriss der germanischen Philologie*, herausgegeb. von H. Paul, I (1889), s. 440, zweite Aufl. (1897).

¹ Dessa literaturanvisningar göra icke anspråk på fullständighet.

² Ahlqvists uppgift *Ölands Historia* I sid. 42, att Karlevistenen skulle vara omnämnd i tryckta arbeten, äldre än Peringskölds Ättartal, är oriktig.

s. 546 — Densamme, *Altisländische und Altnorwegische Grammatik*, Halle 1892, s. 7. — Konrad Gislason, *Forelæsninger over Oldnordiske Skjaldekvad*, København 1895, s. 170. — Axel Olrik, *Dania*, København, Bd IV (1897), s. 117. — E. Brate, *Fornnordisk Metrik*, Stockholm 1898, s. 70. — Sven Söderberg, *Om Karlevistenen*, i *Meddelanden från Kalmar Läns Fornminnesförening*, Kalmar 1898, s. 13 ff.

Af Karlevistenen finnas handteckningar hos Rhezelius, Frigelius, Langebek (se längre ned) och Hilfelning; tryckta teckningar utom i Bautil i Thams och Ahlqvists ofvan anförda arbeten. Af alla dessa teckningar äro de, som finnas hos Rhezelius, de afgjort bästa. De äro de enda, som nu ega något värde, derigenom att de ensamt tydligt angifva, att stenen på vissa ställen blifvit skadad.

Den runsten, som har fått namn efter Karlevi by i Vickleby socken är i alla afseenden det märkligaste och vigtigaste af Ölands runminnesmärken. Den intager också bland dessa en särskild ställning. Karlevistenen skiljer sig redan i yttre hänseende från alla andra runstenar på ön, dels derigenom att den är den enda, som är af granit, dels också derigenom att den blifvit rest på en plats afsides från människoboningar, under det alla andra runstenar på ön träffas i närheten af byarna eller af ålder bebygda platser.

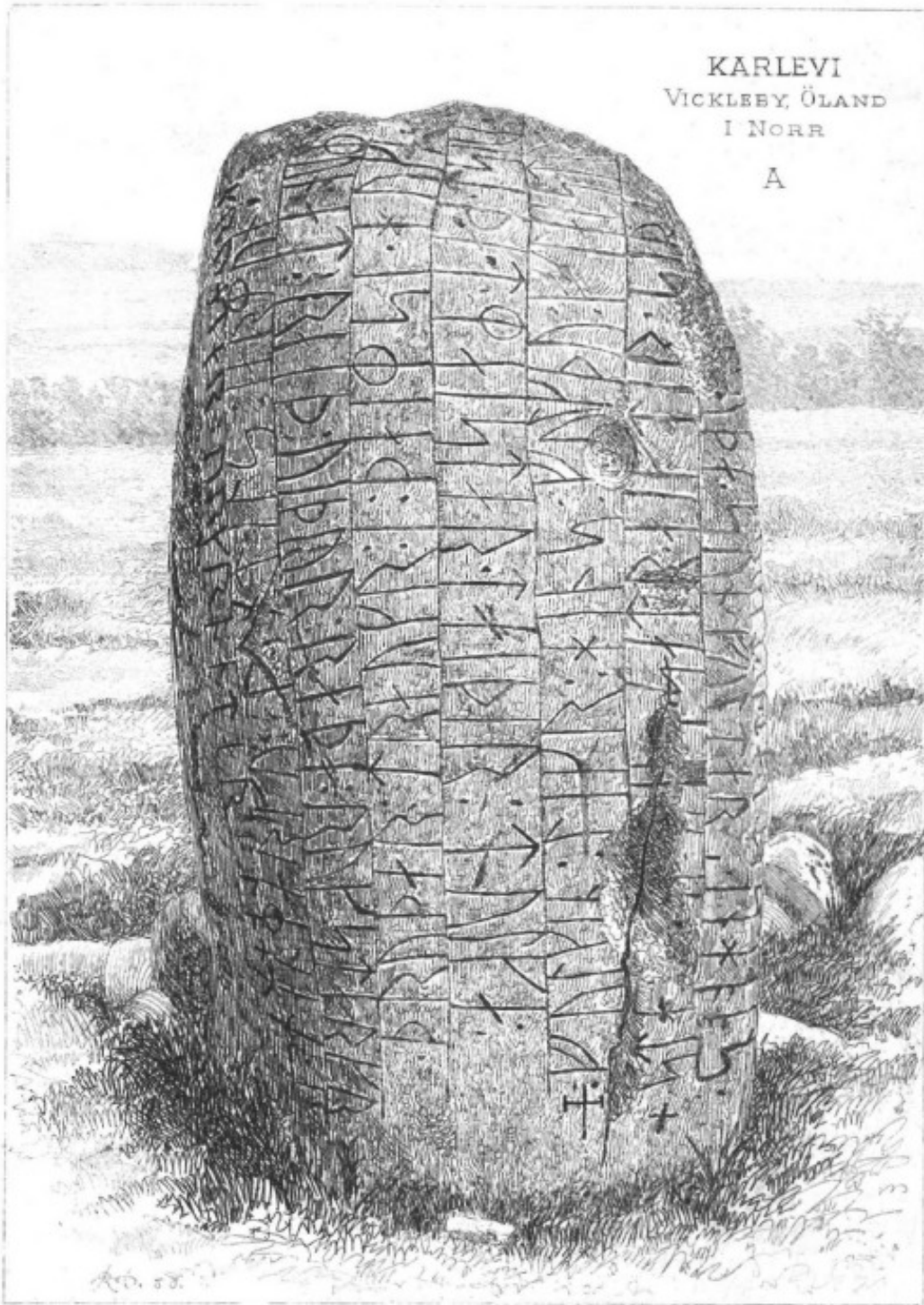

Denna senare egendomlighet vid Karlevistenen erhåller sin förklaring genom den märkliga inskriften. Innehållet i denna visar nämligen, att hvarken den, till hvars åminnelse inskriften är inhuggen, eller de, som åstadkommit minnesmärket, tillhört öns befolkning. Genom språkformen tro vi oss kunna bevisa, att den, som författat och inhuggit inskriften, kommit från en från Öland vidt skild trakt af Norden. På grund af de särskilda förhållanden, som sålunda utmärka Karlevistenen, hafva vi ansett det lämpligt att göra början med denna vid redogörelsen för Ölands runinskrifter.

Karlevi by är belägen på vestra sidan af Öland ungefär en svensk mil söder om Färjestaden, som ligger midt emot Kalmar. Från byn, som ligger en halftimmes väg upp från stranden, leder en väg ned till Kalmar sund, till byns båtbygga. Under nedersta delen löper denna väg på gränsen mellan Karlevi egor och de egor, som tillhöra den närmast

KARLEVI
VICKLEBY, ÖLAND
I NORR

A

I öfverskriften till teckningen i Bautil 1071 kallas fältet, der Karlevistenen var rest, ännu »äng»; denna uppgift bör hänföras till den tid, trol. 1670-talet, då teckningen togs.

Den danske historieskrifvaren Langebek, som på sin resa till Sverige och Ryssland 1753 undersökte Karlevistenen i förening med assessorn i antiqvitetsarkivet N. R. Brocman, yttrar sig i sina anteckningar från sitt besök vid runstenen endast helt kort om de yttre förhållandena vid denna, men upplyser att den tidigare legat kullfallen och åter blifvit uppställd af den dåvarande jordegaren.¹ Hilfeling, som några och fyrtio år senare kom till Karlevi, för att afbilda runstenen, fann denne åter kullstörtad. Han berättar, att platsen, förut äng, då var åker; runstenen kunde han med svårighet återfinna, den hade »blifvit kullkastad och nedmyllad, för att ej vara oxarna till hinder i plöjningen». Stenen blef då genom Hilfelings föranstaltande åter uppställd. Lika litet som Langebek har Hilfeling något att förtälja om grafhögarna. Förmodligen hafva dessa redan före Langebeks besök blifvit förstörda i sammanhang med markens upprödning till åker. En rest af den ena grafhögen fans likväl qvar ännu i början af detta århundrade. Prosten Ahlqvist säger, *Ölands Historia och Beskrifning*, del I (tryckt 1822), s. 40, om Karlevistenen, att den »är upprest i kanten af en rund ättehög af 20 alnars diameter med fotkedja; men sjelfva högen är till större delen uppbruten till åker». Grafhögen omnämnes äfven ett par år senare af Sjöborg med anledning af ett der gjordt fynd. I *Samling för Nordens Fornälskare* II (tryckt 1824), pl. XV, fig. 52—54 afbildar Sjöborg en dubbelskalig oval spännbuckla af brons, som han i texten s. 124 uppgifver vara funnen »i en ättehög på Öland i Karlevi sjögärde vid Sibbe Uddsons runsten». Tyvärr, omtalar Sjöborg hvarken när eller under hvilka omständigheter spännet anträffades. Uppgiften har likväl sannolikhet för sig, då smycken af detta slag voro i bruk under slutet af vikingatiden, och till denna tid måste vi hänföra äfven minnesmärket vid Karlevi.²

Sjöborg uppgifver a. arb. III s. 123, att vid Karlevistenen utom den höfding, till hvars ära stenen är rest, äfven en stor del af hans följe blifvit jordad. Men denna upp-

för byen är sjelfva *Rhtain* der mäst sönnen för vägen, melan 2 ringmurs grifter.» I utskriften säger Rhezelius endast hvar stenen finnes, utan att hvarken omnämna eller afbilda grafhögarna. — På den här ofvan reproducerade teckningen ser man två par grafhögar och två resta stenar. Utan tvifvel skall teckningen så förstås, att samma sak blifvit afbildad två gånger, sedd från olika håll. Antagligen har förf. först tecknat de två, mycket små figurerna, men funnit dem otillfredsställande och därför afbildat monumentet ännu en gång, men då valt en annan ståndpunkt.

¹ Langebeks egenhändiga anteckningar om Karlevistenen hafva icke kunnat uppsåras, men jag har sett en afskrift deraf, som, skriven med Werlauffs hand, finnes i dennes efterlemnade papper fasc. 11 i kungl. biblioteket i Köpenhamn och som blifvit mig benäget meddelad af k. bibliotekarien dr Chr. Bruun. En öfversättning af dessa anteckningar är inhäftad i 8 bandet af Peringskölds samlingar på k. Biblioteket i Stockholm. På sistnämnda ställe finnes också en kopia af den teckning af stenen, som Langebeks tecknare Abildgaard utförde. Denna teckning höjer sig på intet sätt öfver de öfriga äldre teckningar, som man eger af Karlevistenen; den har mest likhet med teckningen i Bautil. — Resultatet af Langebeks granskning af Karlevistenen är för öfrigt meddeladt äfven af Brocman i *Norrköpings början och äldre öden*, sp. 84, samt *Sagan om Ingevar Widtfarne* s. 187.

² Lektor F. Bæhrendtz i Kalmar meddelar, att det i samlingarna på Kalmar slott finnes underskollan af ett ovalt bronsspänne, hvilken till alla delar liknar underskollan af det spänne, som Sjöborg afbildar (fig. 53). Något tvifvel om identiteten kan enligt lektor B. icke förefinnas. Deremot finnes i samlingarna ingen motsvarighet till det af Sjöborg afbildade yttre skalet (fig. 54). Stycket i Kalmar har tidigare tillhört läroverkets samlingar, och någon anteckning om dess härkomst fins icke. Det hos Sjöborg afbildade spännet är af en sen typ. Dylika spännen äro vanliga i Norge och det egentliga Sverige, men hafva anträffats äfven i de ursprungligen danska landen. I Lunds universitets Historiska Museum fins ett spänne af denna typ, som är funnet i Skifarps sn, Vemmenhøgs hd i Skåne.

gift hvilat uteslutande på en felaktig tolkning af inskriften. På runstenen omtalas blott *en* man och *en* grafhög. Af Rhezelii ofvan anförda anteckning finna vi likväl att här funnits en andra grafhög; och den i denna jordade har utan tvifvel tillhört den förstnämndes följe och funnit sin bana vid samma tillfälle som denne.

Af den återstod af en grafhög, som Ahlqvist omtalar, existerar nu intet synligt spår. När den lilla hög, på hvilken Karlevistenen nu är uppställd, anordnades, har icke kunnat utrönas.

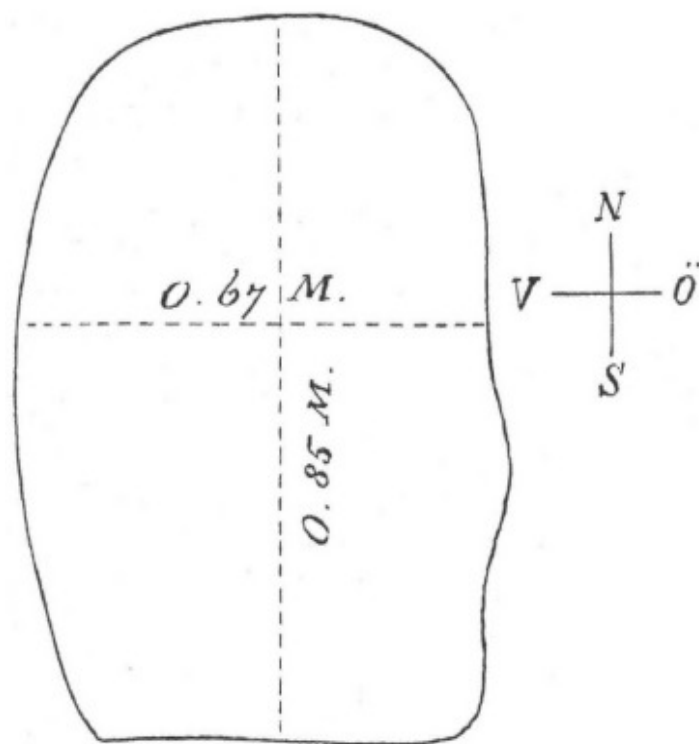
Karlevistenen har formen af en i hufvudsaken fyrkantig pelare med afrundad topp. Äfven de två kanterna äro starkt afrundade, hvarigenom den ena sidan, den, hvilken, såsom stenen nu står, vetter mot norr, blir kullrig (se genomskärningen). Den motsatta

sidan mot söder, hvilken saknar inskrift, är deremot plan och har erhållit denna form genom klyfning. I öfrigt har stenens ursprungliga yta varit bevarad oförändrad, då runorna blefvo inhuggna. Stenens höjd öfver kullens yta är 130 cm. Tjockleken är på ena hållet, från norr till söder, 85 cm, på det andra, från öster till vester, omkr. 67 cm. Omkretsen på ett afstånd af 60 cm från toppen är 252 cm. Stenarten är finkornig granit.¹ Till färgen är den mörkgrå, nästan svart, men sjelfva ytan har genom atmosfärens inverkan fått en ljusare färg. Der ytan är sargad, framträder den mörkare grunden. På de delar, der inskriften är inhuggen, är ytan i allmänhet slät; dock förekomma på några ställen naturliga fördjupningar och sprickor, som försvårat inskriftens inhuggande och gjort att runorna blifvit otydliga. Härigenom

har tidigare oriktig läsning vållats. På två ställen har ytan blifvit skadad efter inskriftens inhuggande. I början af den del af inskriften, som är i prosa, har stenen vittrat och slutet af samma inskrift är alldeles borta, derigenom att på stenens vestra sida ett stort stycke är bortslaget (se Pl. III); från toppen till en half meter derifrån är den ursprungliga ytan på denna sida afflagad. Genom Rhezelii teckningar² finner man att dessa skador funnos redan år 1634, och sedan den tiden har stenens yta icke undergått några förändringar, som skadat inskriften.

¹ Det har troligen icke varit svårt att finna en dylik sten, ty rullstenar af granit äro mycket allmänna på Öland.

² Utom den teckning, som vi här ofvan s. 16 reproducerat, har Rhezelius i konceptet en annan mycket liten teckning, som föreställer den sidan af stenen, der den latinska inskriften är inhuggen (vestra sidan).

Runinskriften täcker en större del af Karlevistenens östra sida, hela norra och en mindre del af den vestra samt upptager något mer än en meter af stenens omkrets. Runorna äro inhuggna mellan parallela streck, som begränsa och åtskilja skriftraderna.

Inskriften består af två delar, en längre affattad i versform, en kortare i vanlig språkform. För bekvämlighetens skull kallar jag i det följande den förre A, den senare B. Begge inskrifterna börja nedtill på stenens nordvestra hörn, och ett litet kors, inhugget framför raden, angifver hvar hvardera inskriften börjar. Begge läsas *βουστροφεδόν*. A består af sex rader, hvilka läsas i ordning från höger till venster, på stenens norra och östra sida. Inskriften B består af tre rader, hvilka deremot vid läsningen tagas i ordning från venster till höger. Jag betecknar i det följande raderna med romerska siffror, i A I—VI, i B I—III.

Runornas längd varierar mellan 9 och 13 cm. De äro något ojemnt inhuggna, somliga bestå af fina streck, andra åter af breda och djupa. Somliga streck äro skarpa i botten, andra rundade. Mellan de särskilda orden brukas skiljetecken, i A i allmänhet två punkter, sällan *en*, i B öfverallt *en* punkt. Oftast sättes skiljetecken äfven i början och slutet af raderna, hvilkas slut öfverallt sammanfaller med ordslut. Dessa prickar äro vanligen åstadkomna genom ett enda hugg med mejseln, men några gånger synas de hafva blifvit mer utarbetade och hafva formen af ett kort, smalt vertikalt streck. Det är blott i B, i raderna II och III, som de på det sistnämnda sättet formade skiljetecknen förekomma. I öfrigt råder full öfverensstämmelse, både i inhuggningssätt och runformer, mellan A och B, och någon anledning att antaga mer än en runristare förefinnes icke.

Inskriften på Karlevistenen läser jag på följande sätt (inom parentes sättas runor, som på stenen äro stympade eller nu alldeles saknas, men af mig suppleras):

Inskriften A (Pl. I och II):

- I + : ΠΝΠΙΠ : ΠΠΡ : *ΠΠ : ΠΠΠΠΠ : ΠΤΠΠΠΡ ·
 5 10 15 20 25
- II · ΠΠΠ : ΠΠΠ · ΠΠΠΠΠ · ΠΠΠΠΠ : ΠΠΠΠΠ :
 5 10 15 20 25
- III : ΠΠΠΠΠ : ΠΠΠΠΠ : Π : ΠΠΠΠΠ · *ΠΠΠ ·
 5 10 15 20
- IV ΠΠΠΠΠ : ΠΠΠ : ΠΠΠΠΠ : ΠΠΠ : ΠΠΠΠΠΠΠΠΠ
 5 10 15 20 25
- V · Π · ΠΠΠΠΠΠΠ : ΠΠΠΠΠ : ΠΠΠΠΠ ·
 5 10 15 20
- VI ΠΠΠΠΠΠΠ : ΠΠΠΠΠΠΠΠΠ : ΠΠΠΠΠ
 5 10 15 20

Inskriften B (Pl. III):

- I + ΠΠΠΠΠ · ΠΠΠ · ΠΠΠΠΠ · ΠΠΠΠΠ · ΠΠΠΠΠ · ΠΠΠΠΠ ·
 5 10 15 20
- II [*ΠΠ · ΠΠΠΠΠ · ΠΠΠ · ΠΠΠΠΠΠΠ · ΠΠ *ΠΠΠ ·
 5 10 15 20
- III · ΠΠΠ · ΠΠΠΠΠ · ΠΠΠ · Π · ΠΠΠΠΠΠΠΠ — —
 5 10 15

Runformerna äro de under den senare vikingatiden allmänna. Runan för *u* har en form, i hvilken kännestrecket utgår från stafvens öfversta ända. Blott en gång har denna runa af särskild anledning fått en afvikande form, nämligen A V 10 (se längre ned).¹

Runan *p* har två former, en med rundadt, en med kantigt kännestreck. Os-runan, som i inskriften har betydelsen nasaleradt *a*, har på de tre ställen, der hon förekommer,² samma form nämligen med kännestreck blott på stafvens högersida, men ställda nedanför stafvens topp.

Runan för *n* har två former, nämligen en, i hvilken kännestrecket skär stafven, †, en der kännestrecket är synligt blott på stafvens högersida,³ ‡. Deremot har ar-runan blott en form, nämligen med kännestreck, som skär stafven (†). Runan för *s*, som förekommer 15 ggr, har öfverallt formen h.

Runan för *m* har likaledes blott en form i inskriften, nämligen med en ring kring öfre ändan af stafven. Den förekommer 5 gånger i A.⁴ — *Stúpmáður* (h) förekommer alls icke i inskriften, utan har öfverallt, der man af språkhistoriska skäl kunde vänta denna runa, blifvit ersatt med reid-runan.⁵

Den af runristaren använda runraden har alltså haft följande utseende:

PNPFRP : †(†)†† : †BPF.

Beträffande de särskilda tecknen i inskriften finnas följande anmärkningar att göra.

Början af inskriften A är utmärkt genom ett litet kors af latinsk form. Stammen har en längd af 7 cm, och tvärbalken är utrustad med små tvärstreck på ändarna. De två små punkter, som äro inhuggna vid korset, böra snarare likställas med de i inskriften brukade skiljetecknen än anses som tillhörande korsets utsmyckning. Det är mycket vanligt på runstenarna att skiljetecken sättes äfven i inskriftens början.⁶

De sex första runorna i A äro stympade nedtill, derigenom att ytan vittrat; äfven gränsstrecket saknas. Om denna skada skola vi mera tala vid redogörelsen för inskriften B.

A I 15 och 16 äro ofullständiga nedtill på grund af en skålformig fördjupning, som här finnes i stenen.⁷

A II 16 ser vid första påseendet ut som om stafven hade två kännestreck, men det öfre är säkert tillfälligt och runan är †; ytan har f. ö. flere ojemnheter vid denna runa. — Den tredje runan från denna (A II 19) är säkert †, och icke †. Rafns läsning *taipar*

¹ Med anledning af att på Rhezelii ofvan reproducerade teckning runan för *u* flere gånger är försedd med en prick, vill jag anmärka, att inga stungna runor förekomma i inskriften. Rhezelii teckning är på de i fråga varande ställena felaktig.

² A VI 12, 19, B II 22.

³ Den förra formen af *n*-runan träffas 7 ggr: A IV 3, V 11, 21, VI 4, 20, B II 11, 20, den senare 5 ggr, näml. A I 6, 13, V 4, VI 13, B II 23.

⁴ A II 8, III 17, IV 1, V 5, 19.

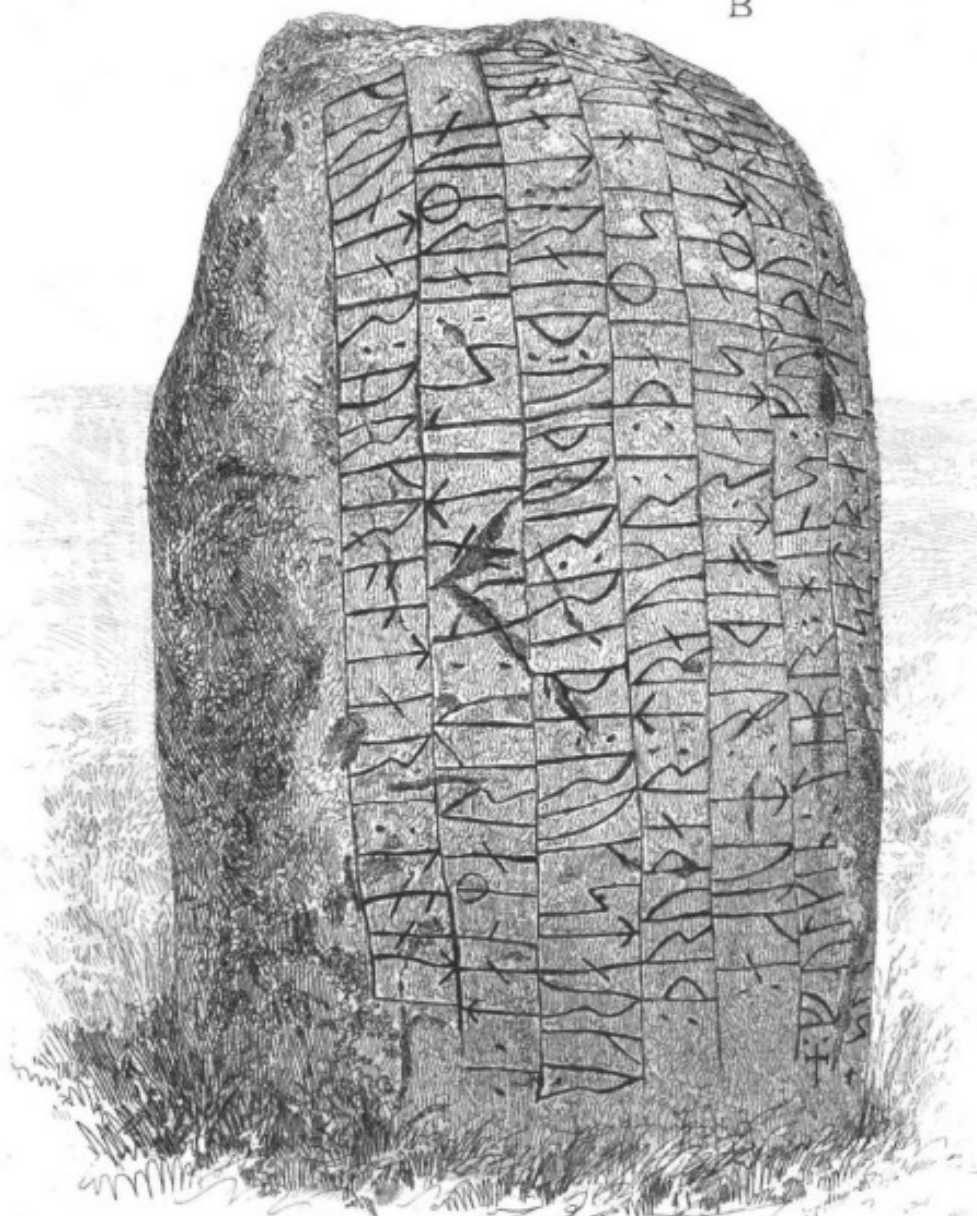
⁵ Jfr längre ned.

⁶ Fjenneslefstenen på Seland (Thorsen, *De danske Runemindesmærker*, I, s. 277) har liksom Karlevistenen två punkter som skiljetecken; och i inskriftens början är inhugget ett kors och två punkter, hvilka der måste uppfattas som skiljetecken.

⁷ Fördjupningen är alldeles regelbunden och har en diameter af 7 cm. Den liknar de s. k. elfskålarna, men torde knappast vara en sådan, dels därför att det ej fins flere sådana fördjupningar på stenen, dels därför att den ej ser ut att vara åstadkommen af människohand.

KARLEVI
VICKLEBY. ÖLAND
II NORDOST

B

(*Inscription du Pirée*, s. 178) är origtig, och jag vet ej, hvarifrån han fått den, då ingen teckning här har †.

I A III i slutet af raden är skiljetecknet osäkert. Det fins en prick, som ser ut som om den vore huggen, men den är antagligen tillfällig, då den står för långt borta från sista stafven. När både Bautil och Ahlqvist här hafva två prickar, är det säkert origtigt.

I A IV är efter femte runan skiljetecknet, två punkter, säkert, oaktadt dessa punkter på grund af naturliga ojämnheter i stenen blifvit otydliga. Äfvenledes är skiljetecknet mellan 9 och 10 runan i denna rad säkert, oaktadt de två orden på ömse sidor (**raip : uipur**) bilda en sammansättning. Deremot har det i samma rad förekommande ordet **rukstarkr** (*róghstarkr*) icke fått sina led skilda genom skiljetecken; Bautil är på detta ställe felaktig och äfvenså Rhezelius, medan Ahlqvists teckning här riktigt saknar skiljetecken. — Runorna 16 och 18 i denna rad (A IV) äro begge † (**rapa**), men kännestreckena äro mycket otydliga, i det de blifvit inhuggna i eller strax intill naturliga fördjupningar. Dock kan man af det förras kännestreck tydligt iakttaga den del, som är till höger om stafven; vid 18 är det tvärtom den delen af kännestrecket, som är till venster om stafven, som är tydlig, i det den blifvit inhuggen något nedanför den här befintliga, naturliga remnan. Läsningen **rapa** är därför säker. I Bautil är blott den senare af dessa runor försedd med kännestreck, och på Ahlqvists teckning sakna begge kännestreck. Rhezelius är deremot här riktig.

A V 1. Denna runa har en tydlig prick på hvarje sida (Ahlqvist här felaktig).

A V 10. Denna runa är den som tidigare blifvit mest felaktigt uppfattad. Bautil har † + en half staf i öfre delen af raden, Ahlqvist läser p och den följande runan som **þ** (**þotils**). Med detta ställe förhåller sig på följande sätt. I stenen finnas här två djupa remnor, som på sned gå tvärs öfver raden och förenas i dess öfre kant. Två runor hafva blifvit inhuggna tvärs öfver dessa remnor. Den första är **∩**; kännestrecket börjar ett stycke nedanför stafvens topp; mellersta delen har på grund af remnan icke framkommit vid huggningen, så att vid första påscendet man är böjd att läsa † + en half staf i nedre delen af raden; deraf kommer den tidigare läsningen **li**.¹ Men att den halfva stafven nedanför remnan utgör fortsättning af kännestrecket ofvanför remnan, framgår af den böjning, som fins på öfre delen af denna halfva staf. Läsningen **∩** är fullkomligt säker.² — Den följande runan (A V 11) är †; öfre hälften af stafven och kännestrecket äro tydliga och kraftiga streck; deremot har midten af stafven icke framkommit på grund af remnan i stenens yta, och nedre delen af stafven är otydlig på grund af andra ojämnheter i ytan. Kännestrecket är inhugget just i kanten af remnan, parallelt med denna. De fyra återstående runorna i detta ord äro klara, och hela ordet skall läsas **untils** (*Yndils*).

I A VI är 12:te runan **þ**; det öfre kännestrecket är otydligt, emedan det sammanfaller med en naturlig remna. Äfven runan 19 i denna rad är **þ** och icke †, som Bautil har. Såväl i början som i slutet af denna rad saknas skiljetecken; på senare stället har Ahlqvist felaktigt en punkt.

¹ T. ex. hos Rhezelius.

² Läsningen styrkes för öfrigt äfven deraf, att det här stående ordet måste börja med vokal, då det i versen allitererar med ord, som börja med vokal: *iarmungrundar* och *örgrandari*.

Början af inskriften B är angifven genom ett litet likarmadt kors, bildadt af två endast 5 cm långa streck. — På en sträcka af omkr. $\frac{1}{2}$ meter är stenen skadad i början af inskr. B. Det fins nämligen en smal spricka i stenen, som först uppträder på gränsen mellan raderna A I och B I, men sedan böjer sig in på B I. På ömse sidor om denna spricka bildar stenens yta en uppsvällning och har vittrat, så att de inristade runtecknen helt och hållet försvunnit eller stympats. De två första runorna i B $\text{h}\uparrow$ äro endast obetydligt skadade i toppen. Den tredje runan i denna rad (B I 3) är t ; toppen är bortvittrad; vid midten fins en större fördjupning, som möjligen fans, då inskriften inhöggs, eller kanske uppstod vid inhuggningen. På ömse sidor om denna fördjupning är kännestrecket märkbart. — Runorna 4 och 5 i denna rad äro nu alldeles försvunna genom ytans förvittring. Här har tydligen stått $\text{h}\uparrow$. Der kan icke hafva stått blott det senare af dessa tecken, ty rummet mellan B I 3 och det följande bevarade staffragmentet är tillräckligt för två runor med åtföljande skiljetecken. I början af B I har alltså säkert stått $\text{h}\uparrow\text{t}\text{h}\uparrow$, **stain**.

Efter detta ord finnes nederst i raden fragment af två stafvar. De upptaga knappt mer än en tredjedel af radens bredd; de öfriga delarna af dessa runor äro bortvittrade. Jag förmodar att här stått $\text{h}\uparrow$, pronominet *så*, här i betydelsen »denne». Derefter följer ett säkert skiljetecken, utgörande en punkt, som står temligen långt ned i raden. Man kunde förmoda, att längre upp i raden funnits ytterligare en punkt, så att skiljetecknet bestått af 2 punkter, men emot denna förmodan strider, att i inskriften B skiljetecknet aldrig annars utgöres af mer än en punkt. Punkten har kommit att stå långt ned i raden, för att ej komma i kollision med kännestrecket af runan t , som stått omedelbart framför.

Af de runor, som bildat nästa ord i denna rad, finnas nu endast fragment. Det har likväl lyckats att med tillhjälp af de befintliga runspåren uppkonstruera de runor, som otvifvelaktigt stått här. — I nedre delen af raden finnas lemningar af *fyra* stafvar, hvilka vi för tydligare framställnings skull vilja kalla *a*, *b*, *c*, *d*. — De två första staffragmenten (*a* och *b*) hafva en längd af 3 cm, medan afståndet mellan gränsstrecken här är nära 11 cm; dessa två streck, som luta något åt höger, stå blott $1\frac{1}{2}$ cm från hvarandra; de hafva därför antagligen hört samman och utgöra rester af runan h , hvars öfversta och mellersta del försvunnit genom ytans vittring. — Det tredje fragmentet *c* står något mer än 3 cm från *b*, det har äfven en längd af 3 cm. Af den staf, hvaraf *c* utgör foten, fins äfven ett två cm långt stycke bevaradt upptill, i det att ytan närmast radens öfre gränsstreck här på ett stycke är oskadad. Midten af denna staf är bortvittrad och äfven det bevarade stycket af foten (fragm. *c*) är skadadt på det sätt, att till höger derom ytan är afflagad till lika djup med stafvens botten. Jag förmodar, att här stått runan t , hvars kännestreck tillika med stafvens midt genom vittringen försvunnit. — Den nämnda afflagningen sträcker sig längs nedre gränsstreckets på ett stycke af $2\frac{1}{2}$ cm och vid slutet häraf förekommer vid första påseendet en staflemning af liknande utseende som fragmentet *c*; det ser ut som ett inhugget streck, hvars venstra kant bortfallit genom afflagningen; midt emot vid öfre gränsstreckets fins ett kort streck, som kunde vara toppen af samma staf, hvars midt försvunnit genom ytans vittring. Vid noggrann undersökning finner man likväl, att vid nedre delen här intet streck blifvit inhugget. Det som ser ut

som lemning af ett streck är kanten af afflagningen; ojemnheter i denna kant visa, att den icke uppstått genom runristarens verksamhet, och det korta strecket öfverst i raden hör tillsammans med fragmentet *d* i nedre delen af raden. Detta senare streck står 4 cm borta från den nyss beskrifna afflagningens kant och således $6\frac{1}{2}$ cm från fragmentet *c*; fragmentet *d* är 3 cm långt, nedtill bredt och djupt, men det blir grundare uppåt. Vid midten af raden är den ursprungliga ytan fortfarande äfven här bortvittrad, men vid öfre gränsstrecket är ytan oskadad, utan att man kan upptäcka minsta spår af någon staf; fragmentet *d* har således aldrig haft någon fortsättning förbi midten af raden och kan sålunda icke vara lemning af någon annan runa än **h**; dess midt har troligen varit grundt inhuggen och alldeles försvunnit genom ytans förvittring. Toppen af denna runa hafva vi i det nyss omtalade korta streket i öfre delen af raden, midt emot afflagningens högra kant. — De här befintliga runspåren anser jag således utgöra rester af ordet **hth**, *uas*, *was*, som tillfredsställer meningens kraf och just är den form af præter. sing. af verbet »vara», som vi hafva skäl att vänta i en så gammal inskrift.¹

Framför den nu följande runan, som är **h** (första runan i ordet **satr**), fins en tydlig prick midt i raden. Strax framför denna prick upphör den skada, som gjort läsningen af det föregående ordet så svår.

Runan 17 i denna rad (B I) är **ſ** (i ordet **aiftir**), men det inre kännestrecket har icke kommit fram vid huggningen på grund af den ofvan (sid. 20) omtalade skålformiga fördjupningen; åtminstone är detta kännestreck nu icke märkbart.

Vid 20:de runan i raden B I (**R**) börjar den skada, som vi ofvan s. 18 beskrifvit. Af denna runa saknas en obetydlig del af stafven och större delen af nedersta kännestrecket. De följande fyra runorna äro stympade ungefär intill midten: 21—23 **hIB** äro likväl alla tre tydliga och den fjerde **†** är afslagen längs kännestrecket. I slutet af raden fins skiljetecken, en punkt.

Af raden B II är början bortslagen. Jag förmodar att raden börjat med runorna **††**; af dessa fins ej minsta spår, men antagligen har det funnits plats för just så många runor i öfre delen af raden, före de första nu bevarade runfragmenten.

De första runspår, som finnas i raden B II, utgöras af två korta streck, det ena i sjelfva brottet. Dessa spår kunna ännu tydligen igenkännas såsom lemningar af kännestrecken till runan **ſ**. Derefter komma två korta streck, som intaga den ställning till hvarandra, att man med lätthet igenkänner en rest af runan **R**, utgörande en del af dess öfre hälft. Derefter kommer **h**, som är nära fullständigt, och de två följande runorna **pt** äro fullständiga. Man har här således ordet **ſRhp**, *frupa*, *fróða*.

Runan 18 i denna rad (B II) är **h**, men endast topp och fot äro tydliga, medan midten, som antagligen varit grundt inhuggen, försvunnit genom ytans vittring eller afflagning. — Runorna 19 och 20 i B II utgöra ett särskildt ord, **††**, *en*, men det oaktadt

¹ Rhezelij teckning har de två fragment, som jag kallat *a* och *b*, derefter runan **R** och till slut det korta streck, som jag kallat *d* (se teckningen ofvan sid. 16). Men Rhezelij **R** kan ej vara annat än gissning, runan har ej den form som andra *r*-tecken i inskriften. Utan tvifvel har stället varit skadadt på samma sätt 1634 som nu. — Bautil återgifver äfven runspåren origtigt; hur litet tillförlitlig Bautil är i återgifvandet af de skadade ställena, finner man af det sätt, på hvilket inskriften B vid stenens topp är återgifven. — Att prof. Bugges (på runspåren i Bautil grundade) gissning i ATS X s. 266 **uarþ** icke träffat det rätta, behöfver efter ofvanstående redogörelse för stället knappt omnämnas.

saknas skiljetecken efter †, något som torde hafva sin orsak deri, att ordet *en* i satsen varit tonlöst.

I raden B III äro de elfva första runorna fullt tydliga och föranleda ingen anmärkning. Den 12 runan är antagligen ↑; stafven och kännestreck till höger äro fullt klara, men i st. f. kännestreck till venster finnes ett hål efter en bortsprungen skärfva. Förmodligen har denna skärfva sprungit, när kännestreck till skulle inhuggas. Jag har tyckt mig vid hålets inre kant (närmast stafven) kunna följa kanten af ett hugget streck. På grund af det missöde, som inträffat, har detta kännestreck blifvit mycket kortare än det andra. — De följande runorna B III 13—15 äro klara †NH. Den sistnämnda är stympad nedtill. Den 16 runan i denna rad är †, som blifvit afslaget längs kännestreck. — Efter runan 16 finnas ännu fragment af tre stafvar i öfre delen af raden invid det bevarade gränsstreck. Det första står på ett afstånd af 3 cm från stafven 16; något spår af kännestreck fins icke, och här kan svårigen hafva stått någon annan runa än | (i), enär fragmentet står så nära det följande, att det icke varit rum för något kännestreck. — Det andra i ordningen af dessa fragment är något längre än det föregående, och troligen finnes äfven lemning af ett kännestreck. Den afflagade skärfvan har i kanten varit tunn och i början af skadan kan man spåra ett fint och grundt streck, liknande bottnen af ett skarpt inhugget kännestreck till þ (jfr teckningen). Det som styrker antagandet att här stått þ, är att det tredje fragmentet står långt borta, nämligen på ett afstånd af 6 cm från nr 2.¹ — Det tredje fragmentet är helt kort och skadan följer dess bortre kant.

Det antal runor, som genom skadan gått förlorade i slutet af inskriften, kan hafva varit högst omkring 15. Plats för detta senare antal erhåller man, om man antager att raden B III fortsatts till toppen och en fjärde rad fortsatts nedåt ända till skadans nedre kant.

Inskriften på Karlevistenen har, translitererad med latinska bokstäfver, alltså följande utseende:

Inskr. A.

I † : fulkin : likr : hins : fulkþu : flaistr

6 10 15 20 25

II . uisi : þat : maistar : taiþir : tulka :

5 10 15 20 25

¹ Prof. Bugge har ATS X s. 266 supplerat slutet sålunda: *taus a(t) minum* = *dauðs at minnum*. Som man finner är denna gissning icke förenlig med de befintliga runspåren. — Äldre författare, Peringsköld (efter Bautil?), Langebek m. fl., hafva läst slutet *tausini*, i det de läst † (16) som |, bortsett från det följande fragmentet och läst det fragment, som jag antagit vara en rest af þ, som †. Jag vill med anledning här af anmärka, att det af mig iakttagna spåret af ett kännestreck är något krökt och sitter för högt uppe för att runan skulle kunna hafva varit †. Att inskriften icke varit fullständigare vid tidigare undersökningar än nu, framgår af Rhezelii teckning. Han har efter h (15) blott en half staf, efter hvilken skadan är utmärkt på hans teckning. Om här efter runan 16 (†) funnits någon fullständig runa och ej blott små fragment, hade han troligen ej utelemnat den.

KARLEVI
VICKLEBY. ÖLAND
III NORDVEST

C

III	: þrupar : traukr : i : þaimsi · huki ·
	5 10 15 20
IV	munat : raip : uipur : raþa : rukstarkr
	5 10 15 20 25
V	· i · tanmarku : untils : iarmun ·
	5 10 15 20
VI	kruntar : urkrontari : lonti
	5 10 15 20

Inskr. B.

I +	sta[in · sa] · [uas] · satr · aiftir · siba ·
	5 10 15 20
II	[hin fr]uþa · sun · fultars · in hons ·
	5 10 15 20
III	· lipi · sati · at · u · tause[ip] — — —
	5 10 15

Inskriften A, som innehåller versen, vilja vi med ljudskrift återgifva sålunda:

*Folghinn liggr hinn's fylghðu,
flæstr wissi þat, mæstar
Dæðir dolgha þrúðar
Draughr í þæimsi haughi.
Munat ræið-Wiðurr ráða
Róghstarkr í Danmarku
Yndils iarmungrundar
Ørgrandari landi.*

Versslaget är sexstafvigt Dróttkvætt, och de för detta gällande reglerna äro strängt iakttagna i afseende på såväl alliteration och assonans som stafvelsernas antal och quantitet.¹

Om man iakttaget den ordställning, som brukas i vanligt tal, böra orden i versen efter vår mening ordnas sålunda:

Dolgha þrúðar draughr hinn es mæstar dæðir fylghðu — flæstr wissi þat — liggr folghinn í þæimsi haughi. Ørgrandari róghstarkr Yndils iarmungrundar ræið-Wiðurr

¹ Den sista versfoten har sålunda regelbundet formen — ×. Af de former, som kunna förekomma i versens fyrstafviga del, träffas här följande:

1.	— × — ×	typ A 1.
2.	— — × —	» D 4.
3.	— × — ×	» A 1.
4.	— × — ×	» A 1.
5.	— × — — ×	» C 3.
6.	— — × —	» E 1.
7.	— × — ×	» A 1.
8.	— — — ×	» D 2.

Se Sievers, *Altgermanische Metrik*, Halle 1893, §§ 16 och 61, och Brate, *Fornnordisk Metrik*, sid. 70. Om uppfattningen af 6:te versraden jemför Sievers, *Beiträge* X. S. 528.

munat ráða landi í Danmarku. Öfversättning »Stridernas Thruds stam, som de största bedrifter följde — de flesta visste det —, ligger dold i denna hög. En mera felfri stridsmäktig Yndils stora marks vagn Vidur skall icke råda öfver land i Danmark.»

Stridernas Thrud eller *gudinna* är stridsgudinnan *Hild*. *Hild* är äfven appellativum och betyder »strid»; per homonymiam får man taga det här i denna betydelse. *Stridens trästam* (*draughr*) är kenning för den ståtliga krigaren. — *Dædir* (**taipir**) är nom. pl. af isl. *dáð*; nom.-acc. pl. af detta ord förekommer några gånger i isl. poesi och heter *dáðir*, men *dædir* har varit den äldre regelbundna pluralformen. — *Yndill* är namn på en sjöhjelte;¹ hans stora eller vida mark (*iarmungrund*) är hafvet; hafvets vagn (*ræið*) är skeppet; skeppets *Wiðurr* (= *Óðinn*) eller *gud* är sjöhjelten. — *Ørgrandari* är komp. af adj. *ørgrandr*, som är sammansatt af neg. præfixet *ør-* och neutr. *grand*, skada, fel, lyte; *ørgrandr* betyder alltså: den som ej har något fel, *felfri*, *dygdig*.² — Mera fritt torde meningen i versen kunna uttryckas sålunda: »En hjelte, hvars bana, såsom hvar man visste, utmärktes genom de största bedrifter, ligger gömd i denna grafhög. En dygdigare, stridsmäktig sjöhjelte skall aldrig komma att råda öfver land i danska riket.»

Inskriften B kan med ljudskrift återgifvas sålunda:

»*Steinn sá was sattr æftir Sibba hinn fróða, sun Foldars, en hans liði satti at øy — — —.*»

Öfvers.: »Sten denne blef satt efter Sibbe den vise, Foldars son, men hans följe satte vid ön — — —»

Pron. *sá* i betydelsen »denne» förekommer äfven annars i gamla runinskrifter, t. ex. på den större Gunderupstenen på Jutland, hvilken är ungefär samtidig med Karlevi-stenen: *i þeim haugi »i denna hög»*; jfr Bugge, *Tolkning af inskriften på Rökstenen*, ATS V s. 124. — *Was*, åtföljdt af partic., i betydelsen »blef» träffas äfven i fornnorskt bokspråk, se Fritzner,² s. 909. — Ordet *liði* har jag öfversatt »följe»; det måste vara en biform af *lið*, krigarfölje.³ — Det ord, som i inskriften är uttryckt blott med runan *Π* (B III 11), är utan tvifvel ordet *øy*, insula; *at øy* har väl snarast betydt »vid ön»,⁴ men härom är det svårt att uttala sig med full visshet, innan det lyckats att på ett antagligt sätt suppleras den återstående delen af inskriften. Något förslag i den vägen har jag icke att göra.

¹ *Yndill* är icke anträffadt i literaturen, men det är blott en annan form af *Vandill*, som i Sn. Edda I s. 548 uppräknas bland namn på sjökonungar. *Yndill* står i afljudsförhållande till *Vandill*. Se ATS IX: 2, sid 4, not 2, samt X, sid. 264.

² Om detta ords förekomst i isl. se min uppsats: Adjektivum *ørgrandr*, *Arkiv för Nordisk Filologi*, VI, s. 194.

³ Om dylika tvåstaviga neutrala ja-stammar med kort rotstafvelse se: Sievers i *Berichte über die Verhandlungen der Gesellschaft der Wissenschaften zu Leipzig, Philol.-Hist. Classe*, 1894, II, s. 141.

⁴ På ön heter i fornnorska *í øy* el. *øyju*.

Beträffande runornas fonetiska värde i Karlevi-inskriften skola vi tillåta oss följande anmärkningar. *O*-ljudet är liksom i andra gamla inskrifter uttrycket med runan för *u*: **ruk(starkr)** = *rógh*; **fulkin** = *folghinn*, **tulka** = *dolgha*.¹ — *Os*-runan har i Karlevi-inskriften betydelsen af nasaleradt *a*; den förekommer endast framför *n*, nämligen i orden: *ørgrāndari* (A VI **urkrontari**), *landi* (A VI **lonti**) samt *hāns* (B II **hons**). I ett fjärde fall förekommer *a*-ljudet framför nasal, skrifvet med *ar*-runan, i *Danmarku* (**tanmarku** A V). Detta behöfver likväl icke bevisa någon brist på noggrannhet hos runristaren. Ty i ordet *Danmarku* kan accenten fakultatift hafva legat på andra sammansättningsledet; den första stafvelsens vokal har i detta fall förlorat sin nasalitet på grund af stafvelsens tonlöshet. Det icke nasalerade uttalet kan sedan hafva öfverflyttats på vokalen, äfven då första stafvelsen var betonad. — De sammanställda runorna **hl** äro tecken för diftongen *æi* i orden: **raip** = *ræið* och **stain** = *stæinn*; men derjemte användes denna sammanställning i en annan betydelse, nämligen för att uttrycka *ä*-ljud: i **taipir** = *dædir* och **aiftir** = *æftir* samt utan tvifvel äfven i **flaistr** = *flæstr* och **maistar** = *mæstar*, i hvilka diftongen visserligen ursprungligen funnits, men förkortats till *æ* på grund af den följande konsonantsammanställningen. — Diftongen *au* är uttryckt med de motsvarande runorna i **traukr** = *draughr*; utan tvifvel hafva vi denna diftong äfven i slutet af inskriften i **taus**, hvars betydelse dock icke är känd. Deremot är denna diftong uttryckt med runan **ŋ** i **huki** (A III), *haugi*. Diftongen *ey* är äfven uttryckt med runan **ŋ** i **u** = *ey* (B III). Om de två sist nämnda orden skola vi tala mera längre ned.

Af innehållet i versen på Karlevistenen framgår, att den i prosainskriften omtalade man, Sibbe, Foldars son, öfver hvilken minnesmärket är rest, varit en höfding, som styrt ett landområde i Danmark. Rafn har (*Inscription du Pirée* s. 177) häraf dragit den slutsats, att Öland i äldre tider tillhört danska riket, såsom om Sibbes höfdingedöme varit der han blifvit begrafven. Men denna slutsats är förhastad. När Karlevistenen blifvit rest afsides från människoboningar ute på en öde strand, kan detta, såsom ofvan är antydt, icke förklaras på annat sätt än att den, till hvars åminnelse stenen är rest och som blifvit höglagd vid densamma, icke haft hemma på ön. Han har tillfälligtvis uppehållit sig i dessa nejder, när döden öfverraskat honom, och hans följe har gått i land och jordat honom på närmaste strand. Karlevistenen är ett af danskar på svensk jord uppfördt minnesmärke. En annan fråga är deremot, hvilken nordisk dialekt den man talat, som författat och inhuggit inskriften. Enligt vår mening har runristaren hvarken varit svensk eller dansk, utan talat en vestnordisk dialekt och sannolikast varit norrman. Men innan vi kunna yttra oss härom, måste vi först försöka bestämma inskriftens ålder.

Äldre författare hafva yttrat sig mycket olika om Karlevi-inskriftens ålder. Några hafva hänfört den till 5:te århundradet (Peringsköld m. fl.), andra till slutet af 11:te årh. (Brocman) eller ännu senare tid (Liljegren). Till dessa tidsbestämningar, hvilka äro

¹ De två sistnämnda orden kunna kanske också läsas med *u*, men *o* är sannolikast, då inskriften otvifvelaktigt är vestnordisk.

vunna uteslutande genom historiska kombinationer, behöfva vi nu icke taga någon hänsyn. I senare tider hafva följande författare yttrat sig härom: Erik Jonsson anser, att inskriften är mycket gammal och möjligen äldre än Islands bebyggelse;¹ prof. Noreen har deremot hänfört inskriften till tiden efter vikingatiden, d. v. s. tidigast till tiden omkr. 1050.² Ingen af dessa författare har angifvit några grunder för sin åsigt, och enligt min mening äro begge dessa tidsbestämningar origtiga, och inskriften är att hänföra till *slutet af tionde århundradet*. För denna tidsbestämning vill jag anföra följande grunder.

1. Den form, som runan för *m* genomgående har i inskriften, träffas på ett stort antal danska och ett mindre antal svenska runstenar. Lektor Brate, som omtalat denna runform ATS X, s. 23, anser att dess bruk icke nått utöfver tionde århundradet.³ Denna mening tror jag är väsentligen riktig. Inga danska runstenar, som hafva runformen Φ , äro yngre än omkr. år 1000. Äfven de svenska inskrifter, i hvilka denna runform förekommer, visa sig genom skriftens anordning eller andra omständigheter tillhöra en tid icke senare än omkr. år 1000.⁴ Deremot träffa vi icke denna runform på yngre stenar, t. ex. icke på de talrika Ingvarsstenarna från början af 1040-talet, icke heller på andra runstenar, som genom sin ornamentik eller språk- och skriftform visa sig vara samtida med dessa. Detta visar att runformen Φ var allmänt försvunnen ur skriften och utträngd af det yngre Ψ åtminstone före 1040-talet,⁵ men utan tvifvel var den, såsom Brate och Bugge antagit, försvunnen redan omkr. år 1000. När vi så sällan träffa runformen Φ på svenska runstenar, beror det derpå, att vi — om vi bortse från inskrifter, som tillhöra Rökstensgruppen — hafva få inskrifter, som nå upp till en tid, då denna runform ännu var i bruk. — Till en tid, icke senare än omkr. år 1000, hänvisar också den form *os*-runan har på Karlevistenen, med kännestreck blott på höger sida, hvilka stå jmförelsevis *långt ifrån hvarandra*. För öfrigt har skriften i sin helhet ett ålderdomligt utseende, märkbart skildt från skriftformen på runstenar, tillhörande 11:te århundradet.⁶

¹ *Oldnordisk Ordbog* s. XL.

² Pauls *Grundriss der germanischen Philologie* I (1889) s. 440, Zw. Auflage (1897), s. 546. Rosenberg, *Nordboernes Aandsliv* s. 132, inskränker sig till att säga att inskriften är gammal. Grundtvig har i sin här nedan citerade afhandling hänfört Karlevi-inskriften till 11:te årh., utan att närmare angifva dess ålder.

³ Äfven professor Bugge har uttalat denna mening, hos Torin, *Vestergötlands Runinskrifter*, 3:dje saml. s. 37.

⁴ De svenska runstenar, som hafva den i fråga varande formen af *m*-runan, äro sex, nämligen utom de fyra, som Brate a. st. uppräknar, ytterligare två i Vestergötland, den nyupptäckta Tängstenen, Torin nr 84, samt Rackebystenen, Torin nr 21. Den förra har skriften anordnad bustrofedon samt bär det hedniska hammarmärket. Den senare är visserligen prydd med korstecknet, men för dess höga ålder talar, att nasaleradt *a* är regelbundet uttryckt med *os*-runan och att denna runa har samma ålderdomliga form som på Karlevistenen (se längre ned). *Yr*-runan har på denna sten form af ett upp- och nedvändt Φ , något som visar att Φ på denna tid blott var en troligen sällsynt variant af Ψ . Man har ansett att, liksom Ψ hade en variant Φ , borde Λ hafva en variant Φ .

⁵ Professor Bugge tyckes anse (se ATS, X, s. 63), att de af Åsmund inristade inskrifterna, hvilka icke heller hafva runformen Φ , äro äldre än Ingvarsstenarna. Det fins dock grund att betvifla denna tidsbestämning. Ornamentiken på Åsmunds stenar talar för att de äro yngre än Ingvarsstenarna. Jfr H. Hildebrand, *Månadsbladet*, 1879, s. 15.

⁶ Den form, som runan för *n* har 5 ggr i inskriften, med kännestreck blott på höger sida om stafven (se ofvan sid. 20), motväger icke vårt antagande om åldern, ty denna runform träffas också på den ena af Vedelspangstenarna. Det är mycket möjligt att vi i dylika sporadiskt förekommande runformer hafva att se inflytande från den i Sverige och Norge brukade förenklade skrifttyp, som Bugge kallar »stumprunor»; se Wimmer, *De danske Runemindesmærker*, I s. 59 ff.

2. Till en tid icke senare än omkr. år 1000 synes oss också hänvisa det sätt, på hvilket inskriften är anbragt på Karlevistenen, i parallela rader, som läsas *bustrofedon*. Före år 1000 är denna anordning mycket vanlig i inskrifterna, men i senare inskrifter förekommer den mycket sällan.¹ Man kunde invända, att de skäl för en hög ålder af Karlevi-inskriften, som nu blifvit anförda, icke äro afgörande, då inskriften är inhuggen af en norrman. Vi hafva från tiden mellan omkr. år 900 och senare delen af 11:te århundradet inga norska inskrifter, med hvilka Karlevi-inskriften kan jämföras. Det låte tänka sig, att äldre skick både i runformer och skriftens anordning längre hållit sig i Norge än i Sverige och Danmark. Denna invändning vill jag icke tillmäta någon betydelse. Det är icke sannolikt, att Norge i fråga om runskriftens utveckling afskilt sig från Sverige och Danmark. När man icke har några runstenar i Norge från det ofvannämnda tidsrummet, beror det väl derpå, att bruket att resa runstenar der var bortlagdt under detta tidsrum. Den norske runristare, som inhögg inskriften på Karlevistenen, har därför vid skriftens anordning iakttagit den sed, som var rådande i Danmark. I runskriftens anordning på Karlevistenen hafva vi alltså att se ett danskt bruk och kunna därför äfven häri finna ett säkert tidsmärke.

3. För en hög ålder synes oss också tala det med Karlevistenen förbundna begrafningssätt, hvilket vi lära känna genom Rhezelii och Ahlqvists uppgifter. Detta begrafningssätt, som är hedniskt, måste bedömas efter danska förhållanden. Harald Blåtand har på den större Jellingestenen, som han vid slutet af sin regering lät resa till minne af sina föräldrar, sjelf förkunnat, att han låtit kristna alla danskar. Danmark har alltså efter den tiden varit ett kristet land. Det är visserligen tydligt, att kristen sed icke i allt kunnat göra sig gällande strax, men det synes osannolikt, att ett begrafningssätt sådant som det ofvan skildrade, så oförenligt med kyrkans föreskrift om begrafning i vigd jord, kunnat praktiseras bland danskarne långt in i 11:te århundradet.² Enligt vår mening hänvisar begrafningssättet, sammanhållet med inskriften, till slutet af tionde århundradet, till brytningstiden mellan kristendom och hedendom. Ty begrafningssättet är hedniskt, men den som inhuggit inskriften har varit kristen. Detta senare bevisas genom de två små korsen, som äro inhuggna, der inskriftens olika delar börja. Antagligen har man genom anbringandet af korsen äfven velat antyda, att den, till hvars ära stenen restes, bekant sig till kristna läran. De kristna symbolerna på stenen göra det omöjligt att hänföra inskriften till äldre tid än senare delen af tionde århundradet.³ Då den på grund af

¹ T. ex. på en runsten, trol. yngre än omkr. år 1050, i Ludgo socken i Södermanland, B. 805, L. 866. Liljegren anmärker också såsom något ovanligt, att inskriften på denna sten icke är anbragt i slingor. Ett par sena norska runstenar hafva äfven sina inskrifter anordnade på detta sätt, Worm sid. 464 och 481. Af de danska runstenar, som hafva inskrifterna anordnade på samma sätt som Karlevistenen, är ingen yngre än år 1000.

² Jfr Sophus Müller, *Vor Oldtid*, s. 649 ff. — Danevirkestenen, som Sven Tjuguskägg reste öfver Skarde på 990-talet, har ursprungligen stått vid en grafhög, men jag anser det, i likhet med Hans Olrik, *Konge og Præstestand i Danmark*, I sid. 107 f., osannolikt att grafhög och runsten hört samman. Det är icke troligt, att en person, tillhörande den kristne kungens närmaste omgifning, blifvit begrafven på detta sätt så lång tid efter det »alla danskar» blifvit kristna.

³ Att dessa små kors äro att uppfatta som kristna symboler kan icke vara något tvifvel underkastadt. Ett kors, mycket likt det framför versen på Karlevistenen inhuggna, men något större, är inhugget framför inskriften på Rackebystenen i Vestergötland, Torin nr 21. Denna runsten är ungefär samtidig med Karlevistenen. Ett litet kors, likt det mindre på Karlevistenen, angifver inskriftens början på Viststenen i samma land-

hvad som ofvan blifvit anfördt, icke kan vara yngre, är den tidrymd, inom hvilken inskriftens inhuggande faller, temligen noga bestämd.

Vi hafva varit nödsakade att här utförligt yttra oss om Karlevistenens ålder, då denna eger betydelse för fastställandet af den dialekt, på hvilken inskriften är affattad. Om denna fråga hafva olika meningar blifvit uttalade. Professor Svend Grundtvig räknade Karlevi-inskriften till svenska runinskrifter och åberopade den som exempel på skaldekunstens utveckling i Sverige i forntiden.¹ Annars har man väl i allmänhet i likhet med Rafn (se ofvan) på grund af innehållet i versen ansett att inskriften var dansk, och denna åsigt har prof. Bugge i sina äldre skrifter visat sig hylla, då han åberopat språkformer i inskriften såsom danska.² Senare har dock prof. Bugge i denna fråga yttrat sig mera betänksamt.³ Redan tidigare hade Bugges landsman Keyser på grund af versformen och de poetiska omskrifningarna uttalat en förmodan att inskriften härrörde från en norsk viking,⁴ och detta ansåg äfven Rosenberg vara möjligt.⁵ Sjelf har jag år 1886 i inskriftens språk trott mig finna ett bevis för dess vestnordiska ursprung,⁶ och denna mening har äfven omfattats af prof. Noreen, som i sin *Altisländische und Altnorwegische Grammatik*, 2:te Aufl. (1892), utlåter sig (sid. 7), att Karlevi-inskriften är affattad »in untadelhafter altwestnordischer Sprache».⁷

Den mening jag tidigare uttalat, att Karlevi-inskriftens författare tillhört den vestnordiska grenen af den skandinaviska folkstammen, fasthåller jag fortfarande. I öfverensstämmelse med Keyser anser jag detta bevisas genom såväl versformen som de i versen använda omskrifningarna. Vi hafva inga bevis för att versslaget Dróttkvætt någonsin varit brukadt i Sverige eller Danmark, och vi finna öfver hufvud här inga spår af de konstigt bygda norsk-isländska verslagen.⁸ — Likaledes är det i inskriften använda skaldespråket vidt skildt från det poetiska språk, som vi lära känna genom de ostskandinaviska runinskrifterna. Vi finna der visserligen någon gång omskrifningar, men dessa äro enkla bilder, omedelbart begripliga för hvar och en med våra förfäders föreställningar förtrogen, sådana som »mätta örnen» (L. 927) eller »gifva valkyrjans häst (vargen) föda» (Rökstenen). Med de konstlade, konventionella omskrifningar, som de norsk-isländska dråpaskalderna i sådant öfverflöd använda — omskrifningar, som oftast knappt kunnat vara begripliga för

skap, Torin nr 105. Denna senare sten har ett stort kors på midten. Jfr också den ofvan s. 20, not 6 omtalade danska Fjenneslestenen och talrika andra.

¹ *Historisk Tidsskrift*, 3:dje Række, V sid. 603 (1866—7): »Den ølandske Karlevisten med sit kunstige drottkvætt skjaldevers — kan nævnes som bevis for at der ogsaa i Sverige i 11:te årh. fandtes enkelte, der havde tilegnet sig denne kunst.»

² *Tidsskrift for Philologie og Pædagogik*, VII sid. 335; *Tolkning af Indskriften på Rökstenen*, ATS V, sid. 138; jfr också ATS X, sid. 234.

³ Hos Torin, *Vestergötlands Runinskrifter*, 3:dje saml. sid. 25.

⁴ *Efterladte skrifter* I, 1866, sid. 86.

⁵ *Nordboernes Aandsliv*, I sid. 130 f.

⁶ ATS, IX 2 sid. 13 not. Jfr *Arkiv för Nordisk Filologi* VI (1890) sid. 195.

⁷ Jfr också Pauls *Grundriss*, I s. 440, 2:te Aufl. I sid. 546.

⁸ En visa i dróttkvætt tillskrifves Sven Tjuguskägg i en äfventyrlig berättelse i Flatöboken I sid. 213. Men det torde icke vara mången, som tror att kungen verkligen diktat den (jfr Bugge, ATS V, sid. 138 not). Lika litet torde någon vilja erkänna äktheten af den visa, som i *Styrbjarnar þátttr*, Flatöboken II, sid. 71, tillskrifves »danskarnes». En vísuþjórdungr, som i Odd Munks Olof Tryggvasons saga kap. 62, Fm S. X (Groths uppl. sid. 94) tillskrifves Sigvaldi jarl, hör till Sighvats Bersöglisvisur; se Thorláksson, *Udsigt over de norsk-isländske Skjalde*, sid. 56.

andra än dem, som på förhand varit invigda i dråpaskaldernas konst — med dem har intet analogt blifvit upptäckt i de literaturalster, som äro kända från Sverige och Danmark, om vi undantaga allenast versen på Karlevistenen. De i denna vers förekommande talrika skaldeomskrifningarna bevisa i lika hög grad som versformen författarens vestnordiska ursprung.¹ Härtill kommer, att åtminstone ett af de ord, som förekomma i versen, ganska afgjordt talar för att språket är vestnordiskt, nämligen negativsuffixet *at* (*munat*, 5:te versraden). Detta suffix, som är så vanligt i den norsk-isländska poesin och ännu någon gång träffas i de äldsta isländska prosatexterna, har ännu aldrig med säkerhet blifvit upptäckt i något svenskt eller danskt språkminnesmärke.²

Till de nu anförda bevisen för Karlevi-inskriftens vestnordiska ursprung kan läggas ännu ett, hemtadt från ljudläran. Redan Rydqvist har, *Svenska språkets lagar* IV, sid. 327, fäst uppmärksamheten derpå, att runan $\mathfrak{h}$ icke förekommer på Karlevistenen. Efter hvad man nu känner om runorna $\mathfrak{R}$ och $\mathfrak{h}$ och deras förekomst i inskrifterna, kunde man vänta att finna runan $\mathfrak{h}$ använd på tio ställen i Karlevi-inskriften, nämligen i orden: *liggr, mæstar, dæðir, þrúðar, draughr, starker, grundar, orgrandari* (2 gg), *æftir*.³ När vi här öfverallt finna $\mathfrak{h}$ ersatt af ræðrunan, kan detta förklaras endast derigenom, att de två ljud, som dessa runor representera, redan sammanfallit i den dialekt, på hvilken inskriften är affattad. Men denna dialekt kan hvarken hafva varit svensk eller dansk. Ty i Sverige börja runorna $\mathfrak{R}$ och $\mathfrak{h}$ sammanblandas först efter 1050, och äfven från Danmarks olika provinser hafva vi inskrifter, som visa, att skilnaden mellan dessa runor der öfverallt upprätthållits efter den tid, då Karlevi-inskriften inhöggs.⁴ Här af följer, att den som inhuggit Karlevi-inskriften, måste hafva tillhört någon annan del af Norden, nämligen Norge eller Island. Ingenting är känt, som motsäger denna slutsats, ty de isländska runinskrifterna, som äro mycket unga, hafva endast ett tecken för *r*-ljud, nämligen runan $\mathfrak{R}$; icke heller de norska inskrifter, som vi känna från slutet af elfte århundradet och följande tid, hafva $\mathfrak{h}$ i betydelsen *r*, och från den föregående tidrymden af mer än halftannat århundrade äro inga norska inskrifter upptäckta. Deremot fins det ett förhållande, som bestyrker antagandet, att de två *r*-ljuden tidigt sammansmält till ett ljud i norsk-isländskan. I fornsvenskan och forndanskan har ett *r*, som motsvarar runornas $\mathfrak{h}$ (palatalt *r*), ofta fallit bort efter vokal.⁵ I isländskan och fornorskan eger deremot aldrig ett sådant bortfall af *r* rum. Denna olikhet mellan öst- och vestskandinaviskt språk har utan tvifvel sin grund deri, att i den senare språkgrenen det palatala *r* tidigt försvunnit och blifvit

¹ Jfr Axel Olrik i *Dania* IV, sid. 117.

² Prof. Bugge har velat finna detta suffix i två svenska inskrifter, nämligen på Högbystenen i Östergötland och på Skärfvumstenen i Västergötland, Torin nr 74. Oaktadt Bugges tydning af versen i den förra inskriften, ATS X, s. 234, gifver en förträfflig mening, tror jag likväl att den måste förkastas; både interpunktionen och bokstafsrimmet talar för, att den äldre uppfattningen, som i tecknen . *atuti* vill söka ett ortnamn med preposition framför, är den rigtiga. Högst osäker är tydningen af Skärfvuminskriften (Torin, *Västergötlands Runinskrifter*, 3:dje saml., sidd. 23—28), hvilken alltigenom innehåller lönskrift. Äfven läsningen af denna mycket skadade inskrift är osäker.

³ Dessa tio ord träffas på följande ställen i inskr.: *likr* A I 10; *maistar* A II 14; *taipir* A II 20; *þrupar* A III 6; *traukr* A III 12; *starker* A IV 27; *kruntar* A VI 7; *urkrontari* A VI 9, 16; *aiftir* B I 10. Man skulle äfven kunnat vänta denna runa A IV 14 i *uiþur*, isl. *Wiðurr* (af *Wiðurar*); dock äro inskrifterna vacklande i beteckningen af det ljud, som uppstått genom sammansmältning af *r* + *R*.

⁴ Jfr Wimmer, *Die Runenschrift*, s. 333, och Noreen, Pauls *Grundriss*², I sid. 599.

⁵ Brate, *Äldre Vestmannalagens ljudlära*, sid. 83 ff., Noreen, Pauls *Grundriss*², I, sid. 606.

ersatt af det vanliga *r*-ljudet.¹ — Professor Noreen har i Pauls *Grundriss der germanischen Philologie*, zweite Auflage, s. 546, antydt den möjligheten, att endast versen på Karlevi-stenen härrörde från en isländing, medan den öfriga delen af inskriften kunde vara dansk. Denna möjlighet är dock utesluten, då vi finna ordet »efter» i inskriften B skrivet **𐌿𐌺𐌹𐌸𐌹𐌸** med reidrunan. I en dansk inskrift från samma tid skulle ordet otvifvelaktigt hafva skrivits **𐌿𐌺𐌹𐌸𐌹𐌸**. Det fins f. ö. ingen anledning att antaga, att mer än en runristare varit verksam vid inskriftens inhuggande.²

Professor L. F. Löffler har med anledning af min uttalade mening, att Karlevi-inskriften var norsk eller isländsk, i bref af den 24 juni 1893 uttryckt sina tvifvelsmål härom samt framhållit vissa former, som efter hans mening, tillsammanantagna, öfvervägande talade för att inskriften var dansk. Professor Löfflers önskan att jag vid Karlevi-inskriftens publicering skulle taga hänsyn till dessa invändningar mot min åsigt kan jag så mycket snarare uppfylla, som jag sjelf tänkt mig dessa och beredt mig på deras besvarande.

Prof. Löffler anmärker, att formen *starkr*, som vi hafva i versen, icke förekommer i den gamla vestnordiska literaturen och icke heller är antecknad från någon modern norsk dialekt. Ordet har öfverallt *ä*-ljud i isländskan och fornnorskan: isl.-fno. *sterkr*, I. Aasen *sterk*. Fornsv. och fornd. hafva *starker*, *stark*. Till att styrka beviskraften hos detta ord anför prof. Löffler ännu ett par norsk-isl. adjektiv, med hvilka förhållandet är detsamma: de hafva omljud i denna dialekt, medan de förekomma utan omljud i fornsv., nämligen fornn.-isl. *geldr*, fsv. *galder*, fornn.-isl. *hneppr*, fsv. *napper*. Jfr Noreen, *Altisländische und Altnorwegische Grammatik*, 2 Aufl., sid. 186. Härtill vill jag svara, att olikheten beror — såsom prof. L. naturligtvis icke varit okunnig om — derpå, att ursprungligen en vexling funnits i ordens böjning mellan omljuden och oomljuden vokal; ett andra stadium i utvecklingen har varit, att genom utjemning omljuden och oomljuden vokal förekommit i alla former; slutligen har den ena formen blifvit undanträngd af den andra, och det beror utan tvifvel på tillfällighet, att de omljudna formerna af dessa ord blifvit rådande i isländskan och fornnorskan, de oomljudna i fornsvenskan. De i fråga varande adj. anses vara *u*-stammar, och vi hafva en adj. *u*-stam med *a* i stamstafvelsen, som saknar omljud i fnorsk-isl., näml. *harðr*, got. *hardus*. Af detta ord äro deremot omljudna former bevarade i fornsvenskan; denna dialekt har *harþer* (vanl.) och *hærþer* (sällan).³ Till att belysa, hvilken roll tillfälligheten spelar i sådana fall som detta tjénar just adj. »stark» i danskan. Från det äldsta danska skriftspråket är (enl. Lund) endast formen *stark* känd, medan den moderna danskan endast har *stærk*. På grund af hvad jag nu utvecklat, tror jag att formen *starkr* kan hafva funnits i det vestnordiska språket ännu i slutet af 10:de årh., oaktadt den ett par århundraden yngre bokliteraturen endast har *sterkr*. Att af de två existerande formerna just formen med *a* blifvit vald i versen, beror på rimmet. *Starkr* bildar helrim med *Danmarku*.

Prof. Löfflers andra invändning gäller formerna **sati**, **satr** i inskr. B. Dessa hafva tydligen af runristaren uttalats *satti*, *sattr*, icke *sætti*, *sætr*, då *ä*-ljudet i inskriften regelbundet uttryckes med digrafen **ai**.

¹ Äfven i forngutniskan eger — i strid med hvad man hittills antagit — bortfall af *R* rum; exempel: Gotl. L. 8:1 *socna menn* (och så alltid), 10 *orta soyyþr* (jfr *ortar witni* 25 pr., 1), 18:1 *varþa laust* (s. st. *varþr* d. ä. *varþar laust*), 19:9 *elna langan*, 20:1 *sunu dotir*, 32 *manafa frest* o. s. v. Gotl. Runkalender, Liljegrens Runurkunder sid. 282 *lauhadahi*; gutn. runinskrifter, Säve nr 72 *halvia sial*, 110 *botwifa sial*, 50 *sokna manna* m. fl. Det är i regeln endast framför konsonant, som bortfall eger rum i gutn. Undantagen Gl. L. 9 *sola upp gang*, Guta saga 6 *nemda aipir* äro analogibildningar efter sammansättningar, i hvilka senare ledet började med konsonant (jfr nu Noreen, *Altschwed. Gram.* s. 249).

² Till den ofvan sid. 19 anmärkta palæografiska öfverensstämmelsen mellan inskriftens begge delar kan äfven läggas den orthografiska. Särskildt beaktansvärdt är att *ä*-ljudet i begge är uttryckt med digrafen **ai**: **flaistr** — *flæstr*, **maistar** — *mæstar*, **taipir** — *dædir* i inskr. A och **aiftir** — *æftir* i inskr. B. Denna öfverensstämmelse kan icke anses betydelselös, när man betänker, hur mycket oftare ordet »efter» i inskrifterna skrives **aiftir** eller **iftir**.

³ Genom regelrätt utveckling skulle vi icke haft *a* bevaradt i någon form af ett dylikt adj. Då antingen *u* eller *i* öfverallt följde på stamvokalen, måste denna undergå antingen *u*- eller *i*-omljud. Att vi ändock hafva *a* kvar i stammen, förklaras deraf, att i ordet *u*- och *i*-omljud inträdt på olika tider. Man har under någon tid böjt *harður*, *hærðan*; genom utjemning har man erhållit *harðan*, innan *harður* blef *hqrður*.

De vestnordiska dialekterna hafva uteslutande formerna *setti*, *settr*, medan *satti*, *sattr* tillhöra det östnord. språkområdet. Emot prof. Löfflers antagande, att formerna *satti*, *sattr* i inskriften skulle bevisa dennes östnordiska ursprung, kan göras ungefär samma anmärkning som mot hans första invändning. I det äldsta såväl svenska som danska skriftspråket träffar man vid sidan om *satti* och *sattr* äfven former med omljuden vokal i stammen; se Rydqvist, *Svenska Språkets lagar*, I s. 80, och Wimmer, *Det philologisk-historiske Samfunds Minde-skrift* s. 181. Man kan med visshet antaga, att denna dubbelhet har funnits äfven i fornnorskan, ett antagande, som vinner sin bekräftelse deraf, att præteritum af fornnorska *selia*, som bildar sina former på samma sätt som *setia*, anträffas utan i-omljud i fornnorskan, *soldu*, enl. Wadstein, *Beiträge zur Geschichte der deutschen Sprache* XVII, s. 423, not 3. Om Kock har rätt i sin i nyssnämnda *Beiträge* XVIII, s. 452 gifna förklaring — något, hvarpå jag icke har någon anledning att tvifla — äro formerna *satti* och *saldi* de enda ljudlagsenliga, och formerna *sætti*, *sælli* äro nybildningar, uppkomna under en viss period af språkets utveckling genom analogi med andra verb, i hvilkas præteritum omljud regelbundet egt rum. Det måste därför hafva funnits en tid, då *sætti* sällan förekom i fornnorskan; endast småningom hafva formerna med *æ* blifvit vanliga och undanträngt formerna med *a*. Vi hafva därför intet skäl att förundra oss öfver, om vi i en gammal norsk inskrift finna formerna *satti* och *sattr*. För öfrigt vill jag tillägga den anmärkningen, att äfven om redan på inskriftens tid formerna *sætti* och *sætr* i fornnorskan varit allmännare än de ursprungligare formerna *satti*, *sattr*, kunde inskriftförfattarens språk i en sådan punkt lätt hafva påverkats af danskan, då han vistades och kanske länge vistats bland dansktalande. De språkliga skäl, som kunna anföras för att Karlevi-inskriften är dansk, äro sålunda allt utom afgörande och kunna icke uppväga det ofvan anförda språkliga skäl (frånvaron af **Λ**), som talar emot danskt språk, ett skäl, som understöddes af så många andra af olika slag: versform, poetiskt språkbruk och ordförråd. Jag kan därför icke heller tillmäta prof. Löfflers återstående invändning någon vikt. Prof. Löffler antager att skriftsättet **huki** = isl. *haugi* och **u** = isl. *øy* (at . u . B III) angifver ett monofongiskt uttal af stamvokalerna i dessa ord, hvarigenom runristarens danska härkomst skulle bevisas. Men jag anser det höjdt öfver allt tvifvel, att runristarna stundom användt enkelt tecken för att uttrycka diftongiskt uttal. Vi hafva redan ofvan s. 12 påpekat, att runan för **i** brukas för att uttrycka diftongen *æi*. De norska inskrifterna äro isynnerhet bevisande, emedan man i fråga om dem icke kan hysa något tvifvel om det diftongiska uttalet. Jag kan här anföras äfven en norsk inskrift, i hvilken runan för **u** förekommer i betydelsen *au*, nämligen inskriften på Evjestenen i öfre Telemarken, hvilken möjligen går tillbaka till elfte århundradet. I denna inskrift träffa vi formen **tubr** = *dauðr*.¹ Då vi nu i Karlevi-inskriften hafva diftongen *au* uttryckt med **au** i **traukr** (*draughr*) och **taus** (*dauðs*?), anser jag intet i vägen för att antaga, att uttalet varit diftongiskt i begge de ofvannämnda orden, oaktadt vokalen är uttryckt med enkelt tecken; skriftsättet **huki** (*haugi*) och **u** (*øy*) utgör intet bevis för att inskriftförfattaren varit dansk.²

Om det sålunda står fast, att Karlevi-inskriftens språk är vestnordiskt, återstår att taga i öfvervägande, om dialekten kan närmare bestämmas, huruvida den är norsk eller isländsk. Jag tror, att man äfven på denna fråga kan gifva ett tillfredsställande svar. Vi hafva ofvan vid inskriftens återgifvande med uttalsbeteckning skrifvit: *Danmarku*, *iarmun*. Dessa former kunna icke vara isländska, hvaremot dylika former i fornnorskan

¹ Nicolaysen, *Norske Fornlevninger*, sid. 251. Stenen var en tid försvunnen, men återfanns sönderslagen för en del år sedan. De bevarade styckena förvaras nu i Kristiania universitets oldsagssamling. Enligt benäget meddelande af prof. Rygh är läsningen **tubr** fullt säker. Att förkortning skulle hafva egt rum framför konsonantgruppen *ðr* och att **tubr** sålunda skulle betyda *toðr*, tror jag icke, då exempel på förkortning i analogt fall saknas (Jfr Brate ATS X sid. 17).

² Jemför Wimmer, *Die Runenschrift*, s. 324. — Undset har i *Aarsberetning for 1875*, utgifven af Foreningen til Norske Fortidsmindesmærkers Bevaring, s. 106 f. beskrifvit en runinskrift, som är inhuggen på en klippvägg vid sjön Framvarden nära Farsund (Mandals amt); i denna inskrift förekommer namnet *øystein* (acc.) skrifvet **ŋŋtt**, der diftongen *øy* alltså är uttryckt med **ŋ** enligt Undsets läsning. Inskriften är emellertid illa åtgången genom vittring, så att läsningen kanske icke i alla detaljer är fullt säker; det första tecknet har kanske varit samstafvarunan **ŋ**, hvars kännestreck för **ŋ** varit otydligt. Inskriften är enligt Undset från omkr. 1200.

förekomm i många trakter;¹ på isländska skulle uttalet varit *Danmårku, iårmun* (*Danmørku, iørmun*). Men om runristaren uttalat orden sålunda, skulle man vänta att detta uttal på något särskildt sätt fått uttryck i skriften. Under vikingatiden och tidigaste delen af kristna tiden, var det temligen allmänt bruk att i inskrifterna uttrycka det genom u-brytning och u-omljud af *a* uppkomna *å*-ljudet med *au*;² och det är en särskild anledning hvarför man kunde tro, att detta beteckningssätt skulle blifvit använt i Karlevi-inskriften. Runristaren har konsekvent betecknat *ä*-ljudet med digrafen *ai* (**flaistr, maistar, taipir, aiftir**); man inser icke, hvarför han icke skulle på analogt sätt hafva uttryckt *å*-ljudet med *au* och skrifvit **tanmaurku, iaurmun**, i fall han uttalat *Danmårku, iårmun*. Jag tror därför, att skrifsättet **tanmarku, iarmun** angifver uttalet *Danmarku, iarmun*. Men häraf följer, att inskriftens författare icke varit isländing, utan norrman.

Det resultat, till hvilket vi kommit genom vår tolkning af Karlevi-inskriften, är alltså:

1. *Inskriften tillhör slutet af tionde århundradet;*
2. *Stenen är rest till minne af en dansk höfding, som blifvit höglagd invid stenen;*
3. *Inskriften är inhuggen af en norsk skald, som befann sig i den danske höfdingens följe.*³

Den man, Sibbe, Foldars son, öfver hvilken Karlevistenen är rest och som legat begrafven i en grafhög invid densamma, är icke känd från någon annan urkund.⁴ Vi hafva alltså inga underrättelser om de bedrifter, som han enligt den på stenen inhuggna versen skall hafva utfört; icke heller om anledningen till att han erhållit sin graf på Öland, fjerran från sitt hem. I sistnämnda hänseende skola vi likväl här våga uttala en gissning.

Danskarnas härfärder till sjös under vikingatiden gingo i allmänhet i vestlig riktning eller till de närmaste landen på Tysklands nordkust. Vi känna dock en berömd härfärd i annan riktning, i hvilken många danskar deltog, nämligen Styrbjörns försök att stöta sin farbroder Erik (Segersäll) från tronen, hvilket slutade med hans eget fall på Fyrisvall vid Upsala.

Om dessa händelser berättar en ofta anförd isländsk källa, Knytlingasagan, att Styrbjörn kom med en här till Danmark, tvang den danske kungen, Harald Gormsson, att deltaga i tåget mot Sverige; före slaget brände Styrbjörn sina skepp, och häraf begagnade sig Harald att skyndsamt gå ombord på sin flotta och segla hem med sin här.⁵

Denna framställning är — äfven om man bortser från det allmänna sagomotiv, hvarmed den på isländskt berättarmanér blifvit utsmyckad — utan tvifvel origtig⁵ och

¹ Söderberg, *Några anmärkningar om u-omljudet i fornsvenskan*, Lunds Univ. Årsskrift, T. 25, s. 3 (48).

² Äfven från Norge kan härpå exempel anföras: Kvammeinskriften har **haukuin** = *hoggvinn*, Stephens, *Runic Monuments*, III, s. 355. I runinskrifterna på ön Man är *å*-ljudet genomgående betecknad med *au*. De isl. inskrifterna äro mycket unga och tillhöra en tid, då man använde os-runan, der man tidigare skref *au*, för att uttrycka det genom brytning eller omljud uppkomna ljudet.

³ När jag säger, att inskriften är inhuggen af en norsk skald, vill jag icke dermed påstå, att han själf fört mejseln. Men det kommer ut på ett, om inskriftförfattaren utfört hela arbetet eller om någon annan utfört huggningen, sedan författaren uppdragit inskriften på stenen.

⁴ Namnet *Sibbe* var mycket vanligt i Danmark i forntiden, då deremot namnet *Foldarr* icke är känt från någon annan nordisk urkund än Karlevistenen. Det är troligen samma namn som tyska *Foldger*, som Förstemann anför från en vesttysk urkund (10:e årh.).

⁵ Helt äfventyrlig är den andra isl. berättelsen om Fyrisvallslaget, som man har i »Styrbjarnar þátr» i Flatöboken, II, s. 70 ff.

låter icke förena sig med de mera trovärdiga underrättelser vi erhålla från annat håll Saxo berättar (i 10:e boken) att Styrbjörn blifvit fördrifven af sin farbroder och kom som hjälpsökande flykting till Danmark. Harald Gormsson mottog honom i allo vänskapligt och lofvade honom sin hjälp emot farbrodern Erik.¹ Under det Harald i östra delen af Danmark var sysselsatt med förberedelserna till tåget mot Sverige, blef han bortkallad till södra delen af sitt land genom ett infall af tyskarna.² Den redan omkring Styrbjörn samlade hären brann emellertid af otålighet och tvang denne att afsegla utan att invänta kungen. Om företagets utgång nämner Saxo endast, att Styrbjörn föll. Men Saxos berättelse kompletteras genom inskrifterna på två skånska runstenar, som blifvit resta till minne af förnåma danskar, som fallit i slaget vid Upsala, den ene vid Hällestad i Torna härad, den andre vid Sjörup i Ljunits härad.³ Af dessa inskrifter framgår, att flykten varit allmän bland danskarna i slaget, men tillika att de dessförinnan kämpat tappert. Antagligen har slaget fortgått till Styrbjörns fall, då danskarna funnit stridens fortsättande ändamålslost och dragit sig tillbaka till sina skepp. Bland dem, som undkommit, har det otvifvelaktigt funnits många sårade. Jag tänker mig som en möjlighet, att den på Karlevistenen omtalade danske höfdingen varit med i slaget på Fyrisvall, der blifvit sårad och dött under hemfärden på sitt skepp. Hans män hafva jordat honom på närmaste strand jemte någon af hans ledsagare, som på samma sätt funnit sin död. En norsk skald, som befunnit sig i höfdingens följe, har diktat till hans åminnelse en vers, som inhöggs på den vid grafven resta stenen. Utan tvifvel hafva många norrmän deltagit i danskarnas tåg till Upsala, då stora delar af Norge under denna tid omedelbart lydde under den danske kungen.

Jag kan naturligtvis icke påstå, att antagandet att Karlevistenen är rest öfver en man, som deltagit i slaget på Fyrisvall, är säkert; men jag menar, att detta antagande har sannolikhet för sig. Stenen fins vid den segelled, som danskarna otvifvelaktigt valt både för upp- och nedfärden, och inskriftens ålder öfverensstämmer med tiden för det berömda slaget, ty detta har stått något år omkring år 980.

Den förste, som lemnat en tolkning af inskriften på Karlevistenen, var riksantiquarien Joh. Peringsköld, i *Ättartal för Svea och Göta konungahus*, 1725, s. 12. Till grund för hans tolkning ligger teckningen i Bautil. Han började läsningen längst till venster och fortsatte ända till slutet. Större delen af inskriften blef sålunda läst i bakvänd ordning, hvarigenom en högst märkvärdig och godtycklig tolkning framkom. De tre raderna längst till höger blefvo väl lästa i rätt ordning, men då teckningen i Bautil här är mycket dålig, blefvo endast några få ord rätt uppfattade af Peringsköld.

¹ Saxos framställning är i allo sannolikare än isländingarnes. Att Harald kunde vara benägen att åtaga sig Styrbjörns sak, är lätt begripligt. Han hade genom att slugt begagna sig af de inre striderna i Norge gjort sig till herre öfver detta land. Styrbjörns uppträdande erbjöd honom utsigt att på liknande sätt vinna inflytande äfven i Sverige. Jfr Jörgensen, *Den nordiske Kirkes Grundlæggelse*, s. 298.

² Saxo säger, att infallet skedde under anförande af kejsar Otto, men han har förblandat någon senare mindre gränsfejd med kejsar Otto den andres infall i slutet af år 974.

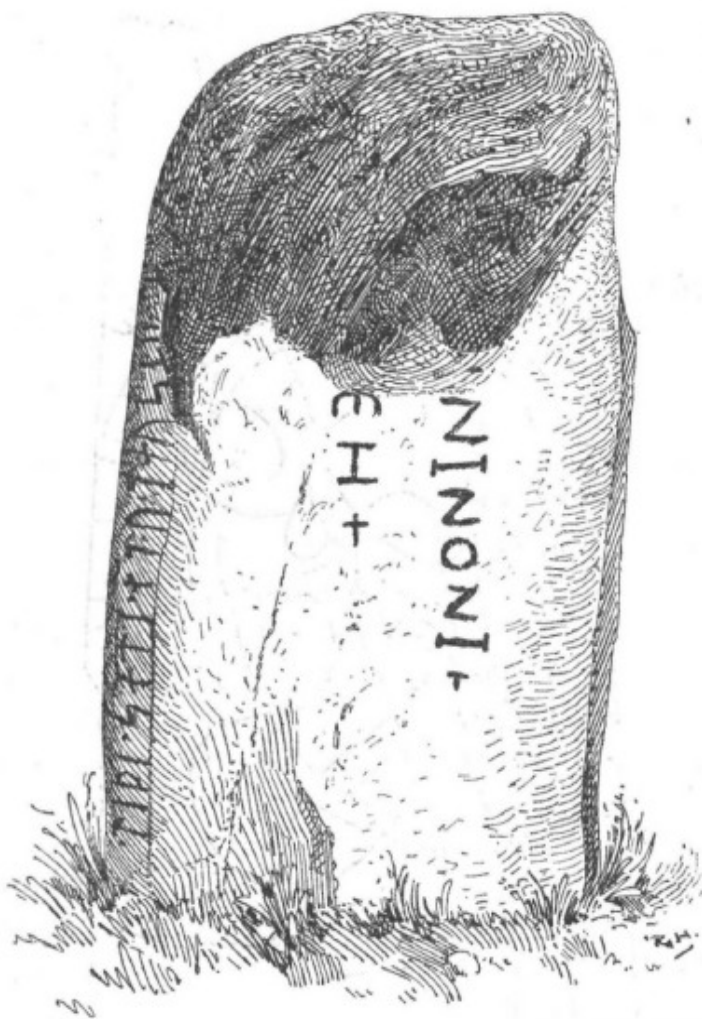
³ Liljegrens *Runurkunder* 1442, 1431; Wimmer, *De danske Runemindesmærker* I, s. 82 och s. 93.

Brocman, som sjelf granskat Karlevistenen tillsammans med Langebek år 1753, har meddelat en något förbättrad läsning af inskriften,¹ men då han läste densamma i samma ordning som Peringsköld, är hans tolkning af de sex raderna till venster icke bättre än hans föregångares. De tre återstående raderna äro något bättre uppfattade af honom än af Peringsköld, men han hade lika litet som denne någon aning om att inskriften var stympad. Den, öfver hvilken stenen är rest, får därför namnet »Sibbe Utha sun», i öfversättningen »Sibbe Udson» (hos Peringsköld »Sibbe Uddson»). Brocmans tolkning gälde emellertid länge som lyckad och åberopas ännu hos Ahlqvist, *Ölands Historia* I, s. 42 (1822).

Den som fann rätta sammanhanget i inskriften, var den bekante, kringvandrande antiqvaren M. F. Arendt. Denne skickades af Tham på Dagsnäs till Helsingland och Öland för runundersökningar. Vid sin återkomst från Öland till Stockholm år 1817 meddelade han sin upptäckt, att Karlevistenen innehöll en fullständig vers i

Drottqvætt,² och Rask, som då uppehöll sig i Stockholm, offentliggjorde Arendts läsning af versen, omskrifven på isländska, i *Angelsaksisk Sproglære*.³ Tolkning meddelas icke, och sjelf har Arendt icke skrivit något om Karlevistenen. Af det sätt, på hvilket inskriften är omskrifven på isländska, finner man, att Arendt icke haft någon riktig uppfattning af innehållet i versen.⁴

På grundvalen af Arendts läsning och transkription har riksantikvarien Liljegren lemnat en tolkning af versen på Karlevistenen i sin afhandling *Anteckningar rörande versar med runor*.⁵ Liljegrens tolkning kan knappt sägas gifva något uppslag till en riktig uppfattning af versen. — Senare tolkningsförsök af Rafn, Erik Jonsson och Rosenberg äro refererade af lektor Brate i ATS X, s. 262, hvarför jag här förbigår dem. — Den ofvan meddelade tolkningen af versens förra helming har jag alternativt föreslagit i bref till lektor Brate jan. 1886; detta förslag är framställt i ATS X, s. 264; på samma ställe har prof. Bugge närmare motiverat denna tolkning. Den senare helmingen hade redan blifvit väsentligen riktigt tolkad af Rafn och Jonsson med undantag af adj. *ørgrandari*. Min tolkning af detta adj. och hela helmingen meddelades lektor Brate i nyssnämnda bref och är tryckt på det anförda st. i ATS.

Utom runinskriften fins på Karlevistenen en annan inskrift, bestående af latinska majuskler. Den är inhuggen i två parallela rader på stenens vestra sida, något till höger om midten; se närstående teckning.

¹ *Sagan om Ingvær Widtfarne*, s. 187, Stockholm 1862; *Norrköpings början och dess äldre öden*, sp. 84. Jfr ofvan s. 17 not. 1.

² Se Sjöborg, *Samlingar för Nordens fornälskare*, III, s. 122.

³ Tryckt i Stockholm 1817.

⁴ Arendts läsning af versens runor har varit riktig utom på två ställen: han läser ur grandara och Vandils (i st. f. *urgrandari* och *Yndils*). Han omskrifver *taipir* med *deydir*, *rukstarkr* med *ryggsterkr* och har läst *urkrantara* som två ord.

⁵ *Det Skandinaviske Literaturselskabs skrifter*, 17 Bind, 1820, s. 392 ff.

Alla bokstäfverna äro kraftigt inhuggna på den här ganska släta ytan. I raden till höger hafva de vexlande höjd; de längsta (l) äro öfver 8 cm höga; den minsta (o) har en höjd af blott 5 cm. Man läser:

— — NINONI.¹

Slutet är utmärkt genom ett litet halft kors. Emellertid är denna rad nu icke fullständig, utan början har förlorats genom den skada, som denna sida af stenen lidit. Att N icke varit den första bokstafven, finner man deraf, att i kanten af skadan, der den affallna flisan varit tunn, 3¹/₂ cm framför N lemning finnes af ännu en bokstaf, bestående i ett kort fragment af ett streck.

I raden till venster läses E H, hvarefter ett litet kors följer. Om framför E funnits bokstäfver, kan nu icke afgöras.

Hvad denna inskrift kan betyda, känner jag icke. Den fans på stenen 1634 (se Rhezelii teckning ofvan sid. 16); af bokstäfvernas form förmodar jag, att den blifvit inhuggen redan under en tidig del af medeltiden.
